

Hebben mensen Jezus wel nodig?

Over de urgentie
van missionair werk

'Veel kerkelijke pioniers voelen zich verlegen met de klassieke boodschap van zonde, vergeving en verlossing', schreef opinieblad De Nieuwe Koers dit voorjaar. Ze kunnen vaak beter zeggen wat ze níét meer willen overbrengen, dan wat hun boodschap wél is.

De redactie van Tijding vroeg dr. Benno van den Toren, hoogleraar aan de Protestantse Theologische Universiteit én lid van het kernteam van missionair-diaconaal centrum 'Het Pand' te reflecteren op de vraag: Hebben mensen Jezus wel nodig? Hij schreef een essay over de urgentie van missionair werk.

De kerk heeft een missionaire roeping omdat ze verlangt het heil dat ze in Christus ontvangen heeft te delen. Deze roeping is urgent omdat alleen in Christus het volle leven te vinden is en omdat mensen zonder Hem verloren gaan. Kort en krachtig gezegd, maar in de missionaire praktijk staat deze overtuiging in toenemende mate onder druk. Wellicht omdat het steeds moeilijker is om te geloven, of omdat het zo moeilijk is om dit duidelijk te maken aan moderne gesecculariseerde mensen buiten de kerk. En misschien wordt het ook wel moeilijker om te geloven omdat die woorden buiten de geloofsgemeenschap zo weinig aan de levens van de mensen die we in de winkelstraat passeren lijken te raken.

Binnen meer orthodoxe delen van de kerk zijn er veel gelovigen die de allesbeslissende betekenis van Jezus voor zichzelf hebben ontdekt. Ze zijn zich bewust dat ze niet voor God kunnen bestaan en weten zich in Christus vergeven en aanvaard, als een geliefd kind van God. Hun leven heeft daardoor kleur en diepte gekregen. Ze weten dat ze in leven en sterven bij Christus geborgen zijn en dat er een rijke toekomst op hen wacht. Stefan Paas noemt dat in een recent artikel de verticale en toekomstgerichte visie op heil en verlossing ('De Weg van de vrede. Heil en verlossing in de missionaire praktijk', *Kerk en Theologie* juli 2021). Hij geeft terecht aan dat deze ervaring van heil nauwelijks meer resoneert in het gesecculariseerde Nederland. De meeste mensen worden helemaal opgeslokt door het hier en nu en maken zich geen zorgen over hun relatie met God of over de toekomst na de dood. Hun horizon wordt bepaald door deze wereld. Ze maken zich geen zorgen over God en kunnen zich ook niet voorstellen wat een relatie met God aan hun bestaan zou kunnen toevoegen. Dat geloof is dus niet alleen onwaarschijnlijk, het wordt ook als irrelevant ervaren. Bij mensen met andere culturele achtergronden zijn er vaak gemakkelijker aanhaakpunten om een gesprek over God aan vast te knopen.

Paas contrasteert deze visie met een horizontaal verhaal over verlossing, gericht op het hier en nu. Dit verhaal is sterk vertegenwoordigd in andere delen van de kerk. God is de God die ernaar verlangt dat mensen tot bloei komen, die de nood

van de mensen in het hier en nu ziet en die wil dat gelovigen zich voor de leniging daarvan inzetten – zodat mensen in de knel zich getroost weten en hoop krijgen op een betere wereld. Zodat mensen die het al goed hebben de zin van het leven zien en misschien ook wel weer meer zin krijgen in het leven omdat het niet alleen draait om je eigen geluk, maar om een betere wereld voor ons allemaal. Hier vinden we meer aanknopingspunten bij direct ervaren behoeften van mensen die niet zijn opgegroeid binnen de christelijke gemeenschap. Daarom krijgen dezelfde behoeften ook ruime aandacht in missionaire projecten, ook in meer orthodoxe delen van de kerk. We organiseren open maaltijden voor mensen in de marge, we trainen schuldhulpmaatjes, ontwikkelen projecten voor daklozen en organiseren sportevenementen voor kinderen uit kansarme buurten.

En we organiseren gespreksavonden voor zinzoekers en een open kerkportaal waar overbelaste mensen even een kaarsje kunnen branden en hun moment van rust kunnen pakken. Het lastige hiervan is dat het voor veel van de bezoekers van deze activiteiten maar moeilijk duidelijk te maken is waarom je hier God en Jezus voor nodig hebt. Is dit niet het verlangen naar een humaniteit die we allemaal zoeken waarbij we elkaar ondersteunen en onze inspiratie delen? Het is in missionaire activiteiten soms lastig schakelen tussen het horizontale en verticale. Hoe eindig je een open maaltijd met een gebed zonder dat het manipulatief voelt? Kun je in een gesprek met zinzoekers de stap maken dat voor jou je geloof niet de zin is die jij aan het leven geeft, maar dat je veel eerder zin gevonden hebt of zelf gevonden bent door God?

“

Veel mensen die in de missionaire praktijk bezig zijn zullen dat improviseren herkennen: het loopt bijna altijd anders dan gehoopt.”

Geloofsverlegenheid

Bijna niemand zal zich direct identificeren met één van beide polen: een horizontaal of een verticaal christendom. Ze horen bij elkaar. Ook al wordt het grif beaamd, in de praktijk blijkt het verdraaid lastig; het lukt maar moeilijk om de twee kanten nauw met elkaar te verbinden.

Deze missionaire verlegenheid legt denk ik ook een verlegenheid in de christelijke gemeenschap zelf bloot. Het is niet alleen zo dat we die 'verticale' geloofswaarden buiten de kerk maar moeilijk kunnen delen. Voor veel gelovigen zelf is geloof ook iets voor in de kerk, de zondag, het bijbellezen en bidden aan tafel, de bijbelkring. Daar weten we misschien wel waarom we geloven en naar de kerk gaan, maar dat wil niet zeggen dat het de manier waarop we ons dagelijks werk doen, in onze gezinnen leven, onze carrière vormgeven en vriendschappen aangaan diepgaand bepaalt. Ook voor gelovigen is er vaak een afstand en misschien zelfs wel een kloof tussen hun geloofsleven en de wereld daarbuiten.

Christelijke studentenwerkers zien dat veel intensief kerkelijk betrokken studenten juist na hun studententijd afhaken van de kerk of dat het geloof veel meer naar de marge van hun leven schuift. Dat heeft met dezelfde kloof te maken: hun geloof was van grote betekenis in die warme geloofsgemeenschap van hun jeugdgroep en studententijd, maar het blijkt dat ze grote delen van hun leven op hun werk en als jong gezin kunnen leven zonder dat geloven daar veel betekenis heeft. Ze zien dat hun seculiere vrienden en collega's het zonder geloof net zo goed redden. Wat heb je eigenlijk aan geloven? Kerkplanters delen ook verhalen hoe ze juist door heel intensief te luisteren naar de vragen en beleving van hun seculiere gesprekspartners de relevantie van hun eigen geloof gaan bevragen en opnieuw moeten ontdekken.

Als intercultureel theoloog ben ik veel bezig met de vraag hoe een bepaalde culturele en maatschappelijke context de manier waarop we geloven kleurt. Dat gaat niet alleen over de vorm die geloven heeft, maar ook over de vorm die geloven zou moeten hebben om impact te kunnen hebben in een betaalde context, om de relevantie ervan te kunnen zien en delen. Als je vanuit andere delen van de wereld naar de kerk in het Westen kijkt, valt op hoe sterk geloof hier gescheiden is van het dagelijks leven. Daarbij spelen verschillende factoren een rol. De moderne wetenschap zegt de hele materiële en sociale werkelijkheid te kunnen verklaren zonder God. Onze maatschappij zegt dat religie iets individueels is dat te maken heeft met opvoeding en persoonlijke keuzes, maar dat je zoveel mogelijk buiten het publieke domein moet houden. Religie heeft niet zozeer te maken met wie God is en wat God doet, maar met betekenis en zin die mensen zelf aan het leven geven. Daarom leven we met een gesecculariseerd publiek

domein en een gedeelde wetenschappelijke waarheid. Geloof is vooral een individuele drijfveer en het binnen-perspectief van de religieuze gemeenschap.

In deze situatie moeten we als geloofsgemeenschap ook zelf herontdekken waarom geloof in Jezus van levensbelang is voor alle aspecten van ons leven, voor kerk en dagelijks leven, voor werk en thuis, voor vriendschappen en huwelijk, voor het omgaan met de schaamte en schuld over ons verleden en voor het vinden van richting voor de toekomst van onszelf en van hoop voor de wereld.

Christus als centrum en doel van Gods plan met zijn wereld

In de Bijbel zijn de verticale en horizontale aspecten van het leven, het heden en de toekomst, het individu en de gemeenschap, de ziel en het lichaam, onze relatie met God en de toekomst juist vervlochten en onlosmakelijk met elkaar verbonden. Denk aan dat het grootse beeld van de persoon en betekenis van Jezus Christus in Kolossenzen 1:

Beeld van God, de onzichtbare, is Hij,
eerstgeborene van heel de schepping:
in Hem is alles geschapen,
alles in de hemel en alles op aarde,
het zichtbare en het onzichtbare,
vorsten en heersers, machten en krachten,
alles is door Hem en voor Hem geschapen.
Hij bestaat vóór alles en alles bestaat in Hem.
Hij is het hoofd van het lichaam, de kerk.
Oorsprong is Hij, eerstgeborene uit de dood,
om in alles de eerste te zijn:
in Hem heeft heel de volheid willen wonen
en door Hem en voor Hem alles met zich willen verzoenen,
alles op aarde en alles in de hemel,
door vrede te brengen met zijn bloed aan het kruis.

Eén artikel is te kort om te verkennen wat dit allemaal zou kunnen betekenen en hoe we dit zouden kunnen vertalen naar onze tijd. Duidelijk is wel dat hier geen plaats is voor een scheiding van horizontaal en verticaal. Christus heeft juist alles te maken met ons leven hier en nu op aarde dat tot zijn bestemming komt in de toekomst waarvoor Hij de mogelijkheid opent en waarvan Hij het centrum is. De schepping staat niet los van Christus maar vindt zijn bestemming in Hem die de machten die deze wereld in hun greep houden overwint en ons hoop geeft op een heel nieuw bestaan dat in zijn opstanding zichtbaar wordt. Elders in het Nieuwe Testament is die opstanding ook nauw verbonden met de kracht van de Heilige Geest. Die Geest raakt niet alleen zielen en individuele gelovigen, maar ook ons lichamelijk bestaan, gemeenschappen

en is gegeven om heel de geschapen orde te vernieuwen (Romeinen 1:4, 8:11; 1 Korintiërs 15:4-49).

Voor het herontdekken van de urgentie van de missionaire roeping is het dus van belang de brede betekenis van het evangelie te in het vizier te krijgen, waarin heel ons bestaan zijn bestemming vindt. Dat kan ook een verrassende en verrijkende ontdekkingstocht zijn waarin we nieuwe schatten van de rijkdom van het evangelie ontdekken. Stralende gelovigen die laten zien hoe de liefde van God en kracht van het evangelie alle aspecten van hun bestaan raakt zijn de beste evangelisten. Tegelijkertijd hebben woorden die zich niet weerspiegelen in een vernieuwd bestaan weinig zeggingskracht.

Juist op dit punt kunnen we veel leren van delen van de wereldkerk die in andere sociale en culturele contexten vaak aspecten van het evangelie ontdekken en verwoorden die in onze kerkelijke traditie op de achtergrond zijn geraakt. In de westerse kerk hebben we het werk van Christus vooral verstaan als verzoening aan het kruis en vergeving van schuld.

Dat zijn cruciale lijnen door heel de Bijbel heen, maar ze resoneren niet zomaar in een cultuur met weinig bewustzijn van schuld of van God, laat staan van schuld voor God. Kerken in andere culturen halen andere bijbelse lijnen naar voren: Jezus overwint de machten van het kwaad; Hij geneest; Jezus bedekt onze schaamte en geeft ons zelfrespect en een eervolle plaats; Hij helpt ons opstaan tegen onderdrukking; Jezus is degene die met ons lijdt als we worden vervolgd en vertrappt. We zullen dan ook woorden en beelden moeten vinden die spreken over Jezus op een manier die op een eigen wijze zijn betekenis laten zien in onze laat-moderne wereld: als degene die ons een nieuwe identiteit geeft in een wereld waarin ieder zijn eigen identiteit steeds opnieuw moet creëren; Jezus als de bron van rust en genade in een jachtige wereld waarin we afgemeten worden naar onze prestaties.

Het aanbod van medespelers 'over-accepteren'

De noodzaak en uitnodiging om de allesomvattende betekenis van het evangelie van Christus opnieuw te ontdekken betekent niet dat we de missionaire opdracht beter *on hold* kunnen zetten totdat we hier met elkaar uit zijn. Juist in missionaire ontmoetingen lukt het om nieuwe woorden te vinden en op nieuwe manieren de betekenis van Jezus te ontdekken, zoals Bram Maarleveld ontdekte in zijn gesprekken met dabaristen (*Tijding* 04/21, 'Dabar biedt ruimte voor open gesprek, zonder oordeel' - IZB). Missionaire ontmoetingsplekken confronteren ons met onze verlegenheid, maar kunnen ook plekken worden waar we de urgentie van de missionaire opdracht opnieuw ontdekken.

Kunnen we de mensen werkelijk serieus nemen, open naar hun vragen luisteren en die vervolgens in gesprek brengen

met het evangelie zonder dat de betekenis van Jezus daarmee ingepast wordt in de verwachtingen van de moderne zinzoeker of afgeplat wordt zodat het past in de heel beperkte ruimte die onze wereld heeft voor het hogere? Een beeld dat me daarbij helpt is de idee van 'over-accepteren' uit het improvisatietheater, dat onder meer gebruikt wordt door de Amerikaanse theoloog Kevin Vanhoozer (*The Drama of Doctrine*, 2003) en de Londense predikant Sam Wells (*Improvisation*, 2004). Op het toneel is improviseren misschien wel moeilijker dan het volgen van vaste teksten. Je moet voortdurend aandachtig zijn naar hoe de ander speelt. Je moet het 'aanbod' van andere spelers serieus nemen, ook als dat niet past in het verhaal zoals je dat al in je hoofd had. Je moet dat aanbod kunnen accepteren door er creatief en speels op in te gaan in plaats van stug je eigen verhaal door te zetten. Anders kun je beter voor een *onemanshow* kiezen.

Veel mensen die in de missionaire praktijk bezig zijn zullen dat improviseren herkennen: het loopt bijna altijd anders dan gehoopt en de mooiste ontmoetingen ontstaan als je dat onverwachte 'aanbod' creatief kunt accepteren en deel laat maken van je verhaal. Die creativiteit zien we ook in Jezus, die de mensen die Hij ontmoet zijn volle aandacht geeft, zich steeds weer mee laat nemen in onverwachte ontwikkelingen. Dat is het accepteren van het aanbod. Maar Jezus doet meer. Hij neemt zijn medespelers en tegenspelers steeds mee in een groter verhaal, het verhaal van God met mensen op weg naar de toekomst die in Jezus aanwezig is. Denk aan zijn ontmoeting met de bloedvloeiende vrouw, met Zacheüs, maar ook met Kajafas en Pilatus. Wat Jezus doet kun je in termen van improvisatietheater vergelijken met over-accepteren: je neemt het niet te voorziene aanbod van de ander aan, maar geeft er een onverwachte wending aan waardoor de medespelers meegenomen worden in een groter verhaal.

“

In onze gebrekkige zorg voor elkaar als gemeenschap worden we gedragen door en grijpen we vooruit op Gods grote toekomst waarin alles nieuw wordt.”

“

We hebben in Christus het begin van Gods nieuwe wereld en het begin van de opstanding gezien. Dat geven we door in kleine hand- en spandiensten, in aandacht voor het kwetsbare.”

Dat improviseren is niet zomaar een spel, omdat het deel is van het drama dat zich ontplooft tussen God en Gods schepping, maar het kan er gelijk ook speels aan toegevoegd worden. Zo nemen we het ‘aanbod’ van zinzoekers aan, maar geven die vraag wel een onverwachte wending omdat we van God uit gezien niet onze eigen betekenis aan het leven kunnen geven, maar een plek trachten te vinden in een wereld waarin we de betekenis die er al is mogen ontdekken.

Laat ik het nog wat concreter proberen te maken vanuit mijn ervaringen in Het Pand, een pioniersplek in een aandachtswijk in Groningen waar ik meedraai in het kernteam. We zien hier de laatste jaren een nieuwe christelijke gemeenschap ontstaan. Hier komen mensen inderdaad vaak binnen met een behoefte voor het hier en nu. Ze op zoek zijn naar een gemeenschap waarin ze gezien worden en er mogen zijn. Toch zijn wij er ons ook van bewust dat we mensen die een vaak complexe geschiedenis hebben nooit zoveel aandacht kunnen geven dat hun behoefte aan bevestiging kan worden vervuld. Soms is het gat dat geslagen is in levens eindeloos diep. Maar gelukkig hoeft het ook niet, want het is duidelijk dat de aandacht die wij geven een afspiegeling is van de aandacht en liefde die God voor ieder heeft. We zien door de jaren heen dat mensen soms langzaam en dan weer sneller die liefde van God ontdekken en leren te accepteren. Dat is geen eigen verticale lijn naast die horizontale lijn die van de liefde en aandacht die we als gemeenschap delen. Die liefde van God wordt in en door die gemeenschap van mensen zichtbaar, maar draagt die ook en overstijgt haar.

In onze gemeenschap komen we ook gebroken mensen tegen met diaconale noden. Ze vinden bij ons een plek waar zorg is voor elkaar. Tegelijk is onze menselijke zorg beperkt. Deels door onze beperkte middelen en als ik eerlijk ben ook doordat onze levens al zo vol zijn. Maar ook omdat mensen soms zo beschadigd zijn door een complexe jeugd, jarenlange gezondheidsproblemen, psychische kwetsbaarheid en wat dan ook. De bloei die in dit leven nog te verwachten is blijft heel kwetsbaar en misschien niet meer is dan een klein bloempje in een eerste barst in het beton. Gelukkig weten we dan dat niet alles in dit beperkte leven hoeft te gebeuren. Voor ons allemaal laat de volle bloei nog op zich wachten. En toch hebben we in Christus het begin van Gods nieuwe wereld en het begin van de opstanding gezien. Dat geven we door in die kleine hand- en spandiensten, in aandacht voor het kwetsbare. En daarop mogen mensen gaan hopen, ook als ze ontdekken dat het met de psychische en lichamelijke gezondheid misschien wel niet meer helemaal goed komt. Opnieuw: dat is geen aparte toekomstgerichte lijn die los staat van het nu. Het is geen verticale lijn die die de horizontale lijn van het concrete leven slechts op één punt raakt. In onze gebrekkige zorg voor elkaar als gemeenschap worden we gedragen door en grijpen we vooruit op Gods grote

toekomst waarin alles nieuw wordt. Net als bij een Keltisch kruis bevindt het centrum van de horizontale en verticale lijn van het kruis zich midden in de cirkel van de wereld.

Die gaven van Gods onvoorwaardelijke liefde en van Gods nieuwe wereld zijn onlosmakelijk verbonden met het leven, het kruis en de opstanding van Jezus Christus. Hoe zouden we deze God anders leren kennen? Hoe zouden we anders weten dat er een nieuwe wereld komt? Die God leren we nergens anders kennen dan in de gemeenschap van Jezus. Daarom hoort bij de missionaire opdracht ook dat we mensen uitnodigen tot die gemeenschap rond Jezus. Maar Jezus gaat het vervolgens dan weer niet alleen om de geestelijke kant van het leven en de relatie met God. In relatie met God komt heel de schepping tot haar bestemming en floreert het leven. Vooruitlopend op wat er nog komt zien we allerlei bloemen tussen het beton opschieten.

Benno van den Toren

Hoogleraar Interculturele Theologie met tevens de leeropdracht Wereldwijde Perspectieven op de Lokale Missionaire Roeping, Protestantse Theologische Universiteit, Groningen.

Om over door te praten

Dit artikel leent zich goed voor een gesprek over de missionaire praktijk; in de kerkenraad, de missionaire commissie of gesprekskring. Een paar voorzetten:

- *Het essay begint bij de vraag: ‘Hebben mensen Jezus wel nodig?’ Beantwoord die vraag eens voor jezelf. Wissel de antwoorden uit.*
- *Er is sprake van verlegenheid over de noodzaak van bekering, verzoening en verlossing. Herken je dat? Op grond van welke ervaringen?*
- *Hoe ‘improvisatie’ zit er in jouw missionaire ontmoetingen? Wat zijn daarbij de randvoorwaarden?*